

Югозападен университет "Неофит Рилски"

Факултет по педагогика

Катедра "Педагогика"

ВАСИЛИКИ СТЕФАНΟΣ КЮЧУКИ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд на тема:

**Ефекти на адаптирания образователен материал по
литература при развитието на деца от аутистичния
спектър (13-18 години)**

за присъждане на образователна и
научна степен „доктор“

Научен ръководител:
доц. д-р Траян Попков

Благоевград, 2018

Югозападен университет "Неофит Рилски"

Факултет по педагогика

Катедра "Педагогика"

ВАСИЛИКИ СТЕФАНΟΣ КЮЧУКИ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд на тема:

**Ефекти на адаптирания образователен материал по
литература при развитието на деца от аутистичния
спектр (13-18 години)**

за присъждане на образователна и
научна степен „доктор“

Научен ръководител:
доц. д-р Траян Попков

Благоевград, 2018

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на катедра „Педагогика“ при факултет Педагогика на ЮЗУ “Неофит Рилски” на 31 октомври 2018 г.(Протокол № 18).

Дисертационният труд е в обем от 251 страници печатен текст и е структуриран в увод, три глави, заключение и библиография. Онагледен е с 1 графика и 11 таблици. Библиографският списък е представен от 255 източника, от които 53 на гръцки, 202 на английски език.

Научно жури:

1. Проф. д.н. Добринка Тодорина
2. Доц. д-р Катя Дионисиева
3. Проф. д.н. Нели Василева
4. Проф. д-р Катерина Караджова
5. Доц. д-р Емилия Евгениева

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 14 януари 2019 година г. От 10 часа в 1412 аудитория (заседателната зала) на ЮЗУ “Неофит Рилски”

СЪДЪРЖАНИЕ

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	6
МЕТОДОЛОГИЧЕСКА РАМКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	9
Изследователска хипотеза:.....	11
Критерии	12
Методи и етапи на изследване	13
Извадка на изследването.....	14
ПЪРВА ГЛАВА “Спектърът на аутизма”	17
1.1 Определение за аутизъм	17
1.2 Видове аутизъм.....	17
1.3 Диагностични системи	17
1.4 Симптоми на аутизма.....	18
1.5 Причини за аутизма.....	18
ВТОРА ГЛАВА	
ВЛИЯНИЕ НА АДАПТИРАНИЯ УЧЕБЕН МАТЕРИАЛ ВЪРХУ ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПОДХОД КЪМ ДЕЦА С АУТИЗЪМ	20
2.1 Поведенчески и когнитивни характеристики на деца с нарушения от аутистичния спектър.....	20
2.2. Преподаване на четене на ученици с аутизъм	21
2.3. Преподаване на четене с разбиране на ученици с аутизъм	22
2.4. Преподаването на лексика	23
2.5. Умение за разказване при деца с аутизъм.....	24

2.6 Развиване на комуникационни способности при деца с аутизъм	25
ТРЕТА ГЛАВА: Педагогически изследвания	26
3.1 Актуалност на проблема	26
3.2 Обект и предмет на изследването	28
3.3 Методи и етапи на изследване	30
3.4. Подход в експерименталната работа	31
3.5 Резултати	32
3.6 Теоретично-педагогическа рамка	43
Научни публикации във връзка с дисертационния труд ..	47

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Специалното образование е неразделна част от образованието, тъй като всяко дете има право да участва в училищния процес, независимо от проблемите, с които се сблъсква. В Европа насоките на Европейската агенция за развитие на образованието за хора със специални образователни потребности (СОП), са за развитието на политика за съвместно образование на учениците със специални образователни потребности в общообразователните училища (Европейска агенция за специално образование, 2003 г.). Също така в Гърция съвременната тенденция в образованието е "съвместното образование", както се потвърждава от Закон 3561/2016 за "Определяне на процес за разработване, изпълнение и оценка на програми за съвместно образование".

Интеграцията в училище на учениците от аутистичния спектър е предизвикателство за всички учители по общо и специално образование. Подкрепата на децата със специални образователни потребности (СОП) в рамките на общия клас е трудна задача, тъй като изисква поддържане на баланс между специалните образователни услуги, необходими на учениците със СОП и условията за учене, които трябва да бъдат създадени за останалите ученици от общия клас.

Ако приемем, че всички ние в ежедневието и на работното си място се учим от всички (т.нар. информално образование), съвместното образование на децата със специални образователни потребности и без такива в общообразователните училища е в полза не само на самите деца, но и на всички, които участват в образователния процес (учители, деца с типично развитие, деца със СОП).

В обучението учителите могат да използват различни методи, които позволяват на децата с генерализирани разстройства на развитието да преодолеят в определена степен трудностите, пред които са изправени. Онтологична основа за разработването на алтернативни методи са трудностите при възприемане на социалната среда, осъществяването на умствени познавателни действия, езиково изразяване и организация на поведението, които са налице при тези деца и в частност при деца с аутизъм. Доколкото засегнатите от аутизъм при усвояването на учебния материал срещат два типа проблеми: интелектуални и социални, адаптирането на образователния материал към нуждите на децата в аутистичния спектър е една възможна и намираща място в практиката стратегия, която прави преподаването както приятно, така и конструктивно за развитието им.

Също така, поради по-честия контакт и общуване, останалите ученици разбират по-добре спецификата на уменията и трудностите на децата със специални нужди както в

обучението, така и в отношенията им с хората. Тези ученици имат условия и възможност да осъзнаят и разберат, че трудностите, изпитвани от учениците със СОП, не ги лишава от успехи, човешки емоции, мечти.

За ученици със СОП това проучване има за цел да проучи напредъка на такива с аутизъм в условия на обучение с адаптирано към тях учебно съдържание в учебните часове по литература. По-конкретно, адаптиран литературен учебен материал ще бъде използван за ученици от средното училище. Също така ще разгледаме мнението на учителите в тези училища за използването на адаптирани образователни материали като цяло.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКА РАМКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Изследванията върху обучението на ученици от аутистичния спектър са насочени към решаването на различни по характер проблеми: организация на физическата среда, разработване на обща програма на класната стая и индивидуализиране на същата за конкретен ученик, избор на стратегии за организиране на социални контакти и на поведението, дидактическа обработка на учебното съдържание и учебните средства. В практически план част от усилията в последното направление са насочени към адаптиране на образователното съдържание спрямо особеностите на разстройствата от аутистичния спектър и изследване на ефекта от това.

Интегрираното обучение поставя на изпитание учителите, тъй като от една страна е стандартната учебна програма, а от друга – потребностите и възможностите на децата с разстройства от аутистичния спектър. Това противоречие е твърде сложно за разрешаване, доколкото учителите сами следва да намират индивидуални подходи за работа с учебното съдържание. Но то е актуално за практиката на учителите, а и значимо за теорията на интегрираното обучение, доколкото са важни не само индивидуалните решения на отделните учители, но и обобщенията, валидни за теорията относно ефекта на адаптираното дидактическо съдържание и прилаганите подходи за адаптация и използване на същото.

В контекста на това базово противоречие за **обект на изследването** в дисертационното изследване е избрано интегрираното обучение на деца с разстройства от аутистичния спектър в условията на използване на адаптиран образователен

материал за ученици с аутизъм във възрастовия диапазон 13-18 години. **Предметът на изследването** е фокусиран върху влиянието на адаптирания образователен материал по литература при развитието на деца от аутистичния спектър (13-18 години). **Целта на изследването** е да се проследи влиянието на адаптираните литературни учебни материали върху развитието на децата от аутистичния спектър (13-18 години).

Като се имат предвид теоретичните постановки за характеристиките и обучението на ученици с аутизъм, произтичащите от тази цел задачи на проучването са:

1. Да се изследват теоретичните основи за характеристика на учениците с аутизъм. Прегледът на литературата предостави много информация на теоретично ниво и допринесе значително за формирането на изследователската партия. Библиографският преглед разкрива не само характеристиките на учениците, но и слабостите в тяхното учене.

2. Да се изучат теоретичните подходи и добрите практики, свързани с влиянието на адаптираните образователни материали върху развитието на учениците с аутизъм. Тази задача беше постигната, защото библиографското преразглеждане разкри положителния принос на адаптираните образователни материали и литературни материали.

3. Да се проведе педагогически експеримент за оценка на влиянието на адаптираните образователни материали върху образователната ефективност и обучението на деца с аутизъм. Педагогическият експеримент беше проведен чрез прилагане на традиционен и персонализиран литературен материал за ученици с аутизъм и без.

4. Да се оцени начина, по който адаптираният литературен образователен материал влияе върху развитието на децата от аутистичното спектърно разстройство. Педагогическият експеримент изследва напредъка на децата с аутистичното спектърно разстройство и се оказва положителен.

5. Да се докаже ефективността на приложената методология за ролята на адаптираните образователни материали в обучението на ученици с аутизъм. Методът, прилаган с персонализирания материал, се оказва ефективен и подчертава функционалността на изследователската методология, тъй като отбелязва разлика в напредъка на учениците с аутизъм.

6. Да се разгледа мнението на учителите за използването на адаптиран образователен материал. Становището на учителите беше разгледано чрез въпросник, който подчертава важни изводи.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ХИПОТЕЗА:

Предполагаме, че използването на адаптирани материали в зависимост от социално-когнитивните характеристики на учениците с аутистични спектърни нарушения в дидактическата литература допринася:

1) за по-добро разбиране на учебното съдържание от тези ученици и за развитието на познавателни и социални компетенции

2) социалното развитие на учащите, тъй като допринася за развитието на взаимодействията и придобиването на умения, които ще укрепят комуникацията между тях

3) подобряване на цялостното им представяне чрез подобряване на обучението.

КРИТЕРИИ

1. Придобиване на знания по литература
2. Социално развитие
3. Подобряване на представянето в училище
4. Подобряване на обучението

Според критериите, определени в проучването, констатациите са:

Социално развитие

Методът на съвместно обучение функционира като модел за учуниците да култивират умения за сътрудничество помежду си. Ученикът с аутизъм и другите ученици чрез съвместно обучение работеха съвместно, участваха активно и взаимодействаха помежду си. Всички ученици проявиха интерес към различните начини на преподаване. Това учебно предложение допълва традиционния начин на преподаване, правейки литературния урок по-интересен. Ролята на учителите беше ограничена до ориентиране, посредничество и насърчаване, докато учениците изиграха водеща роля в учебния процес и работеха заедно. Това беше много важно за учениците с аутизъм, защото се опитаха да работят сами с помощта на другите ученици.

Обучение по литература

Установяваме, че учителите могат да адаптират образователния материал към нуждите и интересите на децата и да използват подходящите методи и материали, за да могат учениците да се справят с трудностите. В съответствие с прилагането на принципите на диференцирано преподаване бяха комбинирани различни образователни техники, които отговаряха на когнитивните нужди и на различните индивидуални интереси на всеки ученик, за да постигнат целите, поставени от PPCD и ASA. Алтернативният начин на обучение е насочен не само към ученика с аутизъм, но и към всички останали ученици. По тези методи всички студенти, включително тези с аутизъм, учат литература.

Подобряване на обучението и представянето в училище

Оценките на всички ученици, включително на тези с аутизъм, се подобриха значително след интервенцията. Това показва голямото значение на персонализирания материал, в случая на литературата, за подобряване на представянето на всички ученици без изключение.

Методи и етапи на изследване

В първия етап на изследването се използва адаптиран литературен образователен материал в осем класа. Класовете, в които е преподавано в продължение на пет години, са от средното училище. Във всеки клас има от 19 до 21 ученика плюс един ученик с аутизъм. В общо осемте учебни групи има осем ученика с аутизъм (7 момчета и 1 момиче).

Във втория етап беше подготвен въпросник с преговорен материал по литературен преглед. За целите на научното изследване беше направен случаен подбор от 60 учители. Тази

пробна техника на пробата бе избрана, тъй като е по-икономична и отнема по-малко време.

Използвани са описателни статистически данни, за да се покажат демографските характеристики на изследването и отговорите на главната част от въпросника. Статистическият анализ е извършен чрез използването на статистическия софтуер SPSS17.0.

ИЗВАДКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Адаптиран литературен образователен материал е ползван в осем класа. Класовете са в следния състав:

Year of experimnt	City	School name	Class	N of students+ 1 autistic student
2017-2018	Kavala	high school Eletheroupoli of Kavala	FGHS	(21+1 with autism)
2016-2017	Kavala	5th high school	FGHS	(19+1 with autism)
2016-2017	Kavala	1st lyceo	FGHL:	(21+1 with autism)
2015-2016	Xanthi	2nd high school	FGHS	(20+1 with autism)
2015-2016	Xanthi	7nd high school	FGHS	(19+1 with autism)
2014-2015	Drama	2nd high school	TGHL	(21+1 with autism)
2014-2015	Drama	2nd lyceo	FGL	(21+1 with autism)
2013-2014	Rethymno	2nd high school	TGHL	(21+1 with autism)

Legend:

FGL: First grade of Lyceum

FGHS: First grade of high school

FGHL: First grade of high lyceum

TGHL: Third grade of high school

Адаптацията на материала се изразява в следното:

1. „Черната вълна“ от романа „Историята на една чайка и на котарака, който я научи да лети“ от Луис Сепулведа. (Първи гимназиален клас, традиционния начин и алтернативни методи на преподаване).

2. Антон Чехов, Ванкас, 1886 г. (Първи гимназиален клас, традиционния начин и алтернативни методи на преподаване)

3. Янис Рицос, Жени, Поезия, 2 том, 1961 г. (Първи клас в лицей, обикновен и адаптиран текст)

4. Кики Думула, Екстаз, Отсъстващ, 1958 г. (Първи клас в лицей, обикновен и адаптиран текст)

5. "Другият расизъм" на Костас Георгусопулос (Трети гимназиален клас, обикновен и адаптиран текст)

6. "Има ограничения за езиковото обучение" на Сакис Малавакис (Трети гимназиален клас, обикновен и адаптиран текст).

Емпиричната проверка на хипотезата от изследването се проведе в учебния период 11/09/2013 -30/06/2018 в посочените гръцки държавни училища по следните учебни предмети: Текстове на съвременната гръцка литература – 7 клас, Новогръцка литература – 10 клас, Новогръцки език – 8 клас. Всеки урок във всеки клас продължи 3 учебни часа от 45

минути, от които два бяха последователни. Във всеки един клас бе проведен по един урок от 45 минути за нови знания, по един урок от 45 минути за затвърждаване на знанията и по един урок от 45 минути за обобщение на знанията, за да бъде завършен преподаваният урок.

Уроците са по следните цели:

Учебни цели - Когнитивни: учениците разбраха мястото, времето, лицата, сцената, основния сюжет. Научиха се да разбират и използват изразните средства.

Емоционални: Учениците като цяло, чрез устната и писмената реч, успяха да укрепят самочувствието си.

Социални: работата в екип разви умения за активно участие и сътрудничество.

Технологични: Използването на интернет за учебни цели се упражни при критичното търсене и оценка на информацията. Създадоха свои собствени презентации, използвайки софтуера за презентации ppt.

Педагогически: Чрез работата в екип се разви сътрудничеството помежду им. В провеждането на занятието участваха и „слабите“ ученици. Беше култивирано изследователското учене. Целта на обучението беше учениците чрез образователните дейности и активното участие в занятието да култивират положително отношение към писането.

ПЪРВА ГЛАВА “СПЕКТЪРЪТ НА АУТИЗМА”

1.1 ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЗА АУТИЗЪМ

Аутизмът е спектър от хронични и разпространяващи се симптоми на нарушение на развитието. Той се определя като хроничен, защото съществува през целия живот на детето. Тъй като засяга множество области на растежа му и нарушението се проявява в периода на растеж, се определя като свързан с развитието. Определя се и като спектър, защото проявите на аутизма не са хомогенни, а варират в непрекъснатата линия от по-леките форми (деца с нормална интелигентност и малко аутистични симптоми) до най-тежките форми (деца с тежка умствена изостаналост и множество аутистични симптоми).

Терминът "аутизъм" е възприет за първи път от психиатъра Лео Канър, чието цел да демонстрира липсата на комуникация при тези хора, а именно, че те са напълно затворени в себе си.

1.2 Видове аутизъм

Съществуват различни видове аутизъм, които са: синдром на Канър, синдром на Аспергер, синдром на Рет, синдром на Ландау-Клефнер, синдром на Уилямс, синдром на Корнелия де Ланге, синдром на Турет.

1.3 Диагностични системи

За диагностика на спектъра на аутизма се използват две системи: DSM (диагностичен и статистически наръчник) на Американската психиатрична асоциация (APA) и Международната класификация на заболяванията (ICD) на Световната здравна организация (WHO). Първата се използва

главно в САЩ, а втората е широко разпространена в Европа, но и двете системи могат да се използват взаимозаменяемо.

1.4 Симптоми на аутизма

Симптомите варират в зависимост от възрастта, степента на аутизма, съществуването и на други заболявания, темперамента на индивида и факторите на околната среда. Най-често срещаните симптоми, които са документирани, са: проблеми при кърмене, необичайно поведение, липса на интерес или наличие на притеснение при ласки, не поддържат зрителен контакт, не търсят прегръдка, не имитират движенията или изразите на лицето, което се грижи за тях.

Пораствайки, детето започва да показва други симптоми, като: притежава мания към рутината и всяка промяна може да го разстрои. Ако се притеснява от нещо, е много вероятно да започне да атакува себе си и да си причинява наранявания. Не се ангажира емоционално при ситуации, провокиращи израз на емоции. Прави стереотипни движения. Изпитва проблеми с езиковото развитие, главно във фонетичното писане, тъй като говори в автоматична, стереотипна, безсмислена и телеграфна форма. Поведенчески проблеми като викане, когато е ядосано, сграбчване на предмети, невъзможност за нормално използване на тоалетната, хапане и удряне на другите и т.н.

1.5 Причини за аутизма

Днес е широко прието, че аутизмът е причинен от структурни или функционални дефекти на мозъка, докато данните от изследването показват редица фактори, които влияят върху нормалното развитие на мозъка. Това са:

наследственост, проблеми по време на бременност. въпреки това, причините за аутизма все още са неизвестни.

ВТОРА ГЛАВА:

ВЛИЯНИЕ НА АДАПТИРАНИЯ УЧЕБЕН МАТЕРИАЛ ВЪРХУ ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПОДХОД КЪМ ДЕЦА С АУТИЗЪМ

2.1 ПОВЕДЕНЧЕСКИ И КОГНИТИВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДЕЦА С НАРУШЕНИЯ ОТ АУТИСТИЧНИЯ СПЕКТЪР

За да могат учителите да помагат на ученици с нарушения от аутистичния спектър и да изберат подходящия метод на обучение, те първо трябва да разберат начина, по който детето с нарушения от аутистичния спектър мисли и се учи. Ролята на учителя е не да променя начина на мислене на индивида, а да му помага да разбере и да отговори на изискванията на своята среда, като се вземат предвид неговите различия, предпочитания и способности.

По-конкретно, начинът на мислене и учене на учениците с нарушения от аутистичния спектър се характеризира със следното: нарушение на вниманието, липса на стратегическо решаване на проблемите, невъзможност да се разграничи какво е важно и какво не, буквално разбиране на речта, липса на разбиране за времето, липса на търпение, трудности при имитиране, несъответствие на действията, различни умения, по-голямо развитие на визуалните умения в сравнение с вербалните, трудности при разбирането на идеята за края, учене чрез рутина и трудности при обобщаването.

Учителите могат да използват различни диференцирани методи, които позволяват на децата с проявени нарушения на развитието да преодолеят своите трудности. Основата за създаването на алтернативни методи са трудностите на децата с аутизъм в различни области като езикови и социални умения, а

също и скованост на мисълта. Адаптирането на учебния материал към нуждите на децата в аутистичния спектър прави преподаването емоционално приятно, конструктивно и по-успешно за усвояването на учебното съдържание и за личностното развитие на учениците с аутизъм.

2.2. ПРЕПОДАВАНЕ НА ЧЕТЕНЕ НА УЧЕНИЦИ С АУТИЗЪМ

Четенето е сложен процес, който изисква редица способности, започващи от изразяването на думи до разбирането на целия текст. Успешното четене изисква едновременно активиране на декодирането и разбирането, тъй като разбирането не може да бъде постигнато без точното декодиране, а точното декодиране не означава автоматично добро разбиране. Тези процеси са идентифициране на думата и комбинацията от думи, за да се предадат посланията, които съдържат. При оценката на капацитета на четене при лица с нарушения от аутистичен спектър, е важно тези две области да се разглеждат отделно.

Алтернативен метод на обучение за разбиране на познавателното и социалното в учебно съдържание са използването на цялостните думи или символи за визуална идентификация с цел запомняне на цялата дума, тъй като при учениците с аутизъм, оптичният канал е доминиращият канал за усвояване и обработка на стимули. Децата с аутизъм обикновено се обучават чрез карти (Flash карти - МАКАТОН), на които се съдържа изображение, под което е и съответната дума. В психологически план се разчита на асоциацията образ-значение-дума.

Също така, четенето на приказки на глас е, ако не най-важната, една от най-важните дейности, които насърчават грамотността. Приносът на приказките в бързо развиващите се езикови умения се илюстрира и от редица научни изследвания, които показват, че приказката стимулира креативността, а това поощрява децата да овладяват структурите на писане и четене.

2.3. ПРЕПОДАВАНЕ НА ЧЕТЕНЕ С РАЗБИРАНЕ НА УЧЕНИЦИ С АУТИЗЪМ

Хората с аутизъм имат много специфични интереси. Доколкото около 75 % от диагностицираните с аутизъм имат когнитивни разстройства, ако образователният материал се адаптира според интелектуалните възможности и интереси на ученика, той има потенциал да бъде по-успешно усвоен и да стимулира у последния по-силна мотивация да учи.

За адаптирането на образователното съдържание се ползват различни начини. Например, оформянето на текста в параграфи, което помага за неговото разбиране. Друг начин е да се използва визуалното разказване на текста, което означава използване на изображенията в реда, в който част от текста ще бъде разказана (TEACCH). Друга учебна стратегия е преподаването със задаване на подходящи въпроси (диалектика). Учителят задава конкретни въпроси като: Къде се случва историята? Кога се случва историята? Кои са героите на историята? Какви дрехи носят? Къде живеят? Какви са взаимоотношенията между тях и т.н. Освен това, както вече беше споменато, приказките са важно средство за насърчаване на учебния процес.

Приложим е и методът на социалните истории, който включва елементи, считани за особено ефективни при обучението на хора с аутизъм. По-конкретно, една социална

история може да съдържа изображения или снимки, които обясняват текста и съответстват на много добрата визуална памет и мислене на хора с аутизъм.

2.4. ПРЕПОДАВАНЕТО НА ЛЕКСИКА

Ученикът може да обогатява речника си по различни начини. Най-често срещаният начин е с изображения. Ученикът влиза в контакт с книги, списания или продуктови опаковки, където изображенията и текстът предават заедно послание.

Преподаването на лексика може да се постигне чрез “експериментално учене”, т.е. детето влиза в контакт с материалите, съдържащи се в опаковката на продукта, и по този начин може да свърже опаковката на съдържанието с изображението и текста върху опаковката. Натрупването на такъв опит може да се направи чрез игра.

Преподаването на лексика може да се постигне чрез използването на нови технологии. Лексикалната система **Makaton** е една от най-популярните алтернативни системи на комуникация за деца и възрастни, които се сблъскват с всякакви езикови затруднения и комуникационни проблеми. Системата има за цел да помогне на децата да развият речника си чрез визуални и словесни символи и знаци, така че в даден момент да могат да използват ефективно речта си.

Освен това децата научават нови думи чрез обяснението на непознати думи в приказките, дори когато това са думи, които не се използват широко.

2.5. УМЕНИЕ ЗА РАЗКАЗВАНЕ ПРИ ДЕЦА С АУТИЗЪМ

Драматичната пиеса създава реални условия за преподаване чрез създаването на различни роли и изиграването на диалог или разказ, като се развива умението за разказване, за смяна на гледната точка при разказването и за вникване в емоционалното състояние на героя, от чието име се разказва.

В същото време ролевите игри помагат на децата да се научат да използват думите, които се считат за подходящи, да обогатят своя опит чрез наблюдение на други деца, да се опитват да вникват в „другия субект“, чиято роля се играе, което е важно с оглед типичната емоционална и социална дистанция на децата с аутизъм.

Чрез драматизация децата разбират характеристиките на речта и езиковите и паралингвистичните особености. Те също така експериментират и изследват своето собствено изразяване на глас по различни начини, като се опитват да възприемат езика и вокалните характеристики на героите в историята, така че да ги представят, като покажат и използват собствените си гласови способности, за да се справят с изискванията на ролите.

Следователно, драматизацията на историите е много важен инструмент, който децата могат да използват, за да се научат да говорят по-добре по отношение на артикулация и координация, с по-голяма увереност и чрез „пресъздаването на героите и сюжетите“ да обръщат внимание на социоемоционалните състояния на хората.

Освен това те се научават да управляват гласа си по подходящ начин, за да предават различни емоции. Това помага на учениците и да практикуват техниките на невербална

комуникация. Жестове, кимане, зрителен контакт, изражения на лицето, поза и движение на тялото са някои от инструментите, които децата използват, за да постигнат комуникация. Всяко от децата поема роля, която осигурява емоционалното "покрытие" за експериментиране на много нива. Това помага на учениците да практикуват и техниките на невербалната комуникация.

Един такъв пример е театралната игра, в чиято основа е приказката. Обучението чрез "театрализиране" осигурява съществени условия за езиковото развитие, тъй като подобрението на речта се осъществява чрез самата дейност на лицето, без външен натиск, и по този начин изразът и речникът се подобряват без усилие. При театрализацията се създават условия за непринуденост на междуличностната интеракция, която по начало е проблем при аутизма.

2.6 Развиване на комуникационни способности при деца с аутизъм

Драматичната игра помага за промяна на поведението на децата по отношение на сътрудничеството и разговорите с техните връстници и развитието на социалната инициатива; особено полезна е при развиването на социални умения чрез импровизационни дейности и ролеви игри. Освен това, символичната и фантастична игра при аутистичните деца включва измерението на играта на преструвка и приемането на различни роли и поведения.

ТРЕТА ГЛАВА: ПЕДАГОГИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

3.1 АКТУАЛНОСТ НА ПРОБЛЕМА

Диференциацията на преподаването, както ще бъде представено по-подробно в хода на изследването, се счита за основно измерение на ефективното преподаване. В демократичното училище обособяването на преподаването се фокусира върху разпознаването на характеристиките, особеностите и потребностите на учениците както в когнитивното, така и в социално-емоционалното и културното ниво на учениците. "Биографиите" на учениците са тези, които динамично ръководят и предписват курса на преподаване, така че всички ученици да участват активно в учебния процес и ефективно да бъдат насочвани към учене и придобиване на основни знания и умения.

Днес, както винаги, учебните часове са многоизмерна мозайка, която се трансформира динамично и изисква отклонение от едностранните традиционни учебни практики. Напротив, тя се стреми да прилага практики на персонализация и диференциация, ориентирани към децата. Следователно, в съвременната реалност на класовете от ученици със „смесени способности“, които са на различни равнища на познавателно, емоционално, вербално и социално развитие, както в случая с аутистичните ученици, преподаването, насочено към ученика на средно ниво, е обречено на неуспех. На тази основа, диверсификацията на преподаването взема предвид готовността на учениците, профила на обучение, интересите, общите характеристики и нужди, които могат да бъдат инструмент за ефективно обучение на ученици с аутизъм.

Теорията и практиката на обособеното преподаване се основават най-вече на теорията за градивното учене, според която индивидът изгражда нови знания и развива умения, като свързва новите знания с предишните. Следователно, целта на диференцираното обучение е способността да се изграждат знания у всички ученици, които да максимализират мотивацията за развитие на когнитивността и метактивността и едновременно с това да увеличат постиженията на всеки ученик. Въз основа на това диференциацията на преподаването, чието положително въздействие върху академичните постижения на учениците се потвърждава, може да бъде отговорът на проблема с феномена на неуспеха в училищата в класовете със смесени умения и подобряването на представянето на учениците с аутизъм.

Според Tomlinson диференциацията на преподаването е подход на преподаване, който се основава на използването от страна на учителя на многобройни ефективни учители. Той изисква бдителността и способността на учителя динамично да адаптира преподавателската практика в съответствие с резултатите от непрекъснатото текущо оценяване. В тази перспектива, това, което може да доведе до ефективна диверсификация на преподаването, е промяната в мисленето на учителите и философията на тяхната преподавателска практика.

В тази рамка грамотността в съвременните класове по смесени способности не се отнася до придобиването на статичен набор от знания и умения, а по-скоро до развиването на умения, които правят индивида способен на учене през целия живот. Предоставянето на знания и умения е такова, че да позволи на индивида да расте. Като се обърне внимание на

развитието в контекста на равенството в предоставянето на образователни възможности, адаптирането на модулацията предоставя ползи на тези, които се нуждаят от основните умения за справяне с слабостите в ученето. Също така дават възможности за култивиране на тези уникални таланти и способности на онези студенти, чиято работа надвишава средната. Равенството не означава да се даде на всеки един жесток подход. Напротив, в зависимост от специфичните нужди на всеки студент, в контекста на диференцирано обучение в класовете за смесени способности се предлагат множество курсове на развитие, вариращи от основен до мулти-езилизъм или мултиграфски. Грамотността може да се разглежда като "супер умение", което се отнася до всички теми. Като такива, в контекста на насочването към придобиване на знания, които се считат за съществени за всички ученици в урока, винаги съществуват умения за грамотност, които в крайна сметка представляват средство за постигане на целите на литературната урока. По този начин трябва да вземем предвид знанията и уменията, които са предпоставки за конкретния курс. Знания за основни умения и презумпция, че съдържанието на темата е завладяно от всички ученици. И накрая, трябва да вземем предвид трансформационните знания и умения, свързани с превъзходното културно мислене за онези студенти, които понастоящем са готови да продължат напред.

3.2 ОБЕКТ И ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Целта на изследването е използването на адаптиран литературен образователен материал за деца с аутистично спектърно разстройство (13-18 години). По-конкретно,

адаптиран литературен образователен материал ще бъде използван за ученици от първа и трета година на гимназията и първа година на лицей. Също така ще разгледаме мнението на учителите в тези училища за използването на адаптирани образователни материали като цяло.

Адаптирането на литературния образователен материал за ученици с аутизъм се получава в резултат на две ключови предположения, подкрепени от научната литература и представени в следните параграфи:

1) Първото предположение е, че образователните материали, често използвани в образователните системи, не са достъпни за ученици със специални образователни потребности, т.е. не могат да се използват директно от ученици с аутизъм или, защото учебният материал не е достатъчно привлекателен да мобилизира ученици, които имат значителни колебания в техния интерес към ученето, съчетани със специални предпочитания, които често се свързват със специални сетивни чувствителности. Такъв е случаят с образователния материал в гръцката образователна система.

2) Второто предположение - противно на предишните мнения - твърди, че писменият дискурс в няколко случая на студентите с аутизъм не трябва да се преподава само по определен начин, а често е най-ефективният начин за насърчаване на речта и комуникацията изобщо. Това откритие е основно за част от учениците с аутизъм, които изпитват сериозни затруднения в говора или дори имат малко функционална комуникация.

Предметът на изследването е влиянието на учебния материал с адаптирана грамотност върху напредъка на децата с аутистично спектърно разстройство (13-18 години).

Проследяват се следните признаци:

1. усвояване на учебния материал по литература;
2. социално развитие на обучаваните.

3.3 МЕТОДИ И ЕТАПИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

Използването на адаптиран литературен материал е въпрос на практическа дейност. Теоретичният интерес е: 1) как влияе, каква е ролята на този материал; 2. Как да адаптираме традиционния материал за деца с аутистичното спектърно разстройство (това е онтодидактически проблем). Онтодидактиката изследва начините за подбор и структуриране на учебното съдържание за обучение на ученици от определена възраст и статус (зdravi или с проблеми). По-конкретно онтодидактиката разглежда трансформацията на съдържанието на научните знания в проучвания като нашето:

1. Избор на образователно съдържание от научното.
2. Критерии за този избор
3. Методите за избор
4. Структурата на учебното съдържание
5. Критерии за такова структуриране

По-конкретно, адаптиран литературен образователен материал ще бъде използван за ученици от първа и трета година в гимназия и първа година в лицей. Също така ще разгледаме мнението на учителите в тези училища за използването на адаптирани образователни материали като цяло. В първия етап на изследването се използва адаптиран литературен образователен материал в осем класа. Класовете, на които е преподавано в период от пет години, са били първа и трета година в гимназия и първа година в лицей.

3.4. Подход в ЕКСПЕРИМЕНТАЛНАТА РАБОТА

В учебника по новогръцка литература за първи клас на гимназията се съдържа откъс „Черната вълна“ от романа „Историята на една чайка и на котарака, който я научи да лети“ от Луис Сепулведа. Един учебен сценарий за преподаването на откъса беше замислен и изпълнен от учителя по общо образование съвместно с учителя по специално образование. Учебният сценарий бе разработен за три учебни часа, от които два последователни. "Ванкас" се изучаваше по традиционния начин.

В първи клас на лица бяха използвани два стандартни тематични теста и 2 адаптирани тематични теста. Двете стихотворения, които се изучаваха в лиця, бяха стихотворенията на Кики Димула и Янис Рицос. Имаше два раздела и във всеки случай бяха използвани едно обикновено и едно адаптирано стихотворение и обратно.

В трети клас на гимназията бяха използвани два адаптирани и два обикновени текста с тестове. Първият е "Другият расизъм" на Костас Георгусопулос (обикновен и адаптиран текст). Вторият е "Има ограничения за езиковото обучение" на Сакис Малавакис (обикновен и адаптиран текст). В един клас бе даден тест с адаптирана тема за расизма и обикновен тест за езиково обучение съгласно инструкциите на Министерството на образованието, а в друг клас бе даден тест с адаптирана тема за езикознанието и стандартен тест за расизма.

Във всички класове и сектори учениците получиха оценки преди и след обучението и тези оценки бяха сравнени.

3.5 РЕЗУЛТАТИ

По-долу следват статистически данни за правилните отговори във формулярите за оценка, които дадохме на учениците, след използване на традиционните методи на преподаване и на адаптиран материал при преподаването по време на проучването. Участие взеха общо 171 ученици, включително 8-те ученици с аутизъм.

Таблица 1: Примерно разпределение

1. гимнази- ален	1. гимна- зиален	1. лицей	Общо

деца с типично развитие	79	42	42	163
ученици с аутизъм	4	2	2	8

Общо:171

Таблица 2: Оценки на учениците с аутизъм преди и след използването на адаптиран учебен материал

Students	Grades before the intervention	Grades after the intervention
1	12	14
2	13	13
3	14	14
4	15	16
5	12	15
6	11	14
7	13	16
8	16	18
M	12,86	15,29
SD	1,35	1,13

Съгласно таблица 2 съществува статистически значима разлика в оценките на учениците преди и след намесата

[$t(12)=2,17$, $p=0.009$]. Намесата бе успешна, тъй като е налице значително повишение на оценките на учениците (М.преди=12,86 спрямо М.след=15,29).

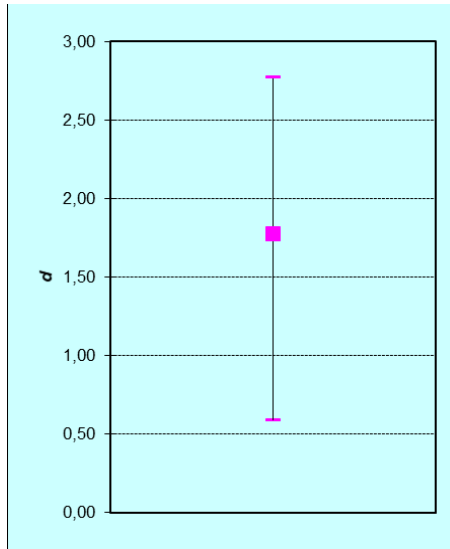
Таблица 3: *разлика преди и след намесата*

	Before	After
M	12.86	15.29
SD	1.35	1.60

Забележка: M = средна стойност, SD = стандартно отклонение

Съгласно таблица 1 съществува статистически значима разлика в оценките на учениците преди и след намесата [$t(12)=2,17$, $p=0.009$]. Намесата бе успешна, тъй като е налице значимо повишение на оценките на учениците (Мпреди=12,86 спрямо Мслед=15,29). От изследването на стандартизирания размер на ефекта според Кoen е видна стойност, равна на 1,77, което е над прага от 0,8. Този резултат показва силен ефект от намесата в резултатите, показани от учениците. В графика 1 може да се наблюдава доверителният интервал на стандартизирания размер на ефекта според Кoen. Минималната стойност е над 0,5, което означава в най-лошия случай умерен ефект от намесата.

Графика 1: Стандартизираният размер

Становища на учителите

Таблица 1: Пол

		Честота	Процент	Валиден процент	Кумулатив ен процент
Валид ност	Мъж	40	66,7	66,7	66,7
	Жена	20	33,3	33,3	100,0
	Общо	60	100,0	100,0	

Според таблица 1 съотношението между мъжете и жените учители е съответно 66.7% и 33.3%.

Таблица 2: Възраст

		Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Валидност	36-45	30	50,0	50,0
	46-55	20	33,3	83,3
	55 и нагоре	10	16,7	100,0
	Общо	60	100,0	100,0

Според **таблица 2** 50% от учителите са между 36-45 години, 33.3% са на възраст между 46-55, а останалите 16,7% са над 55-годишна възраст.

Таблица 3: Колко години работите като учител в средно училище?

		Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Валидност	11 – 15 години	29	48,3	48,3	48,3
	16 – 20 години	22	36,7	36,7	85,0
	20 години и нагоре	9	15,0	15,0	100,0
	Общо	60	100,0	100,0	

Според **таблица 3** 48.3% от учителите отговарят, че са работили като учители в средно училище 11-15 години, 36.7% са посочили 16-20 години и 15% са посочили над 20 години.

Таблица 4: Какво е вашето образование?

	Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Валиден	Диплома	35	58,3	58,3
ост	Втора диплома	12	20,0	78,3
	Магистър	12	20,0	98,3
	Докторат	1	1,7	100,0
	Общо	60	100,0	100,0

Според **таблица 4** 58.3% от преподавателите имат диплома, 20% имат втора диплома, 20% имат магистърска степен и 1.7% имат докторска степен.

Таблица 5: Преминали ли сте някакво обучение, свързано с разстройствата от аутистичния спектър?

	Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Вали	Да	45	75,0	75,0
дност	Не	15	25,0	100,0

	Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Вали Дa	45	75,0	75,0	75,0
дност				
Не	15	25,0	25,0	100,0
Общо	60	100,0	100,0	

Според **таблица 5** 75% от учителите са отговорили, че са преминали обучение, свързано с разстройствата от спектъра, докато останалите 25% са отговорили „не“.

Таблица 6: *Ако отговорът е "да", моля, посочете вида на обучението, свързано с разстройствата от аутистичния спектър*

		Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Валидност	Диплома	10	16,7	22,2	22,2
	Магистър	4	6,7	8,9	31,1
	Докторат	1	1,7	2,2	33,3
	сертифицир ани				
	образовател ни	30	50,0	66,7	100,0
	програми				
	Общо	45	75,0	100,0	
Липсва	Система	15	25,0		

		Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Валидност	Диплома	10	16,7	22,2	22,2
	Магистър	4	6,7	8,9	31,1
	Докторат	1	1,7	2,2	33,3
	сертифицир ани				
	образовател ни	30	50,0	66,7	100,0
	програми				
	Общо	45	75,0	100,0	
Липсва	Система	15	25,0		
Общо		60	100,0		

От общо 75% учители, които са преминали обучение, свързано с разстройствата от спектъра, 50% заявяват, че са преминали през сертифицирани образователни програми, 22,2% заявяват, че имат диплома, свързана с аутистично радиочестотно разстройство, 8,9% имат завършена магистърска степен и 2,2% са докторанти.

Таблица 7: *Преподавали ли сте някога на ученици с аутизъм?*

		Валиден		Кумулативен
	Честота	Процент	процент	процент
Валидност	Да	60	100,0	100,0

Според **таблица 7** всички учители са преподавали на ученици с аутизъм.

Таблица 8: Перцепция на учителите

	Да		Не		Понякога	
	N	%	N	%	N	%
Смятате ли, че съществуващите учебни материали могат да помогнат на учениците като цяло?	25	41,7%	21	35,0%	14	23,3%
Смятате ли, че адаптираните учебни материали могат да помогнат на учениците като цяло?	26	43,3%	20	33,3%	14	23,3%
Смятате ли, че съществуващите учебни материали могат да помогнат на учениците с аутизъм?	30	50,0%	20	33,3%	10	16,7%
Смятате ли, че адаптираните учебни материали могат да помогнат на учениците с аутизъм?	32	53,3%	19	31,7%	9	15,0%
Смятате ли, че адаптираните учебни литературни материали могат да помогнат на учениците като цяло?	32	53,3%	20	33,3%	8	13,3%
Смятате ли, че адаптираната учебна литература подобрява познавателните способности на учениците?	36	60,0%	14	23,3%	10	16,7%
Смятате ли, че адаптираната учебна литература подобрява познавателните способности на учениците с аутизъм?	37	61,7%	10	16,7%	13	21,7%

Смятате ли, че адаптираните учебни материали подобряват като цяло представянето на учениците?	34	56,7%	10	16,7%	16	26,7%
Смятате ли, че адаптираният учебен материал има положителен ефект върху учениците с аутистични прояви?	41	68,3%	11	18,3%	8	13,3%
Трудно ли е да се адаптира учебния материал към нуждите на учениците?	43	71,7%	9	15,0%	8	13,3%
Трудно ли е адаптирането на учебния материал към нуждите на учениците с аутизъм?	29	48,3%	19	31,7%	12	20,0%
Смятате ли, че адаптирането на учебния материал е достатъчно, за да подобри представянето на учениците?	27	45,0%	14	23,3%	19	31,7%
Смятате ли, че адаптирането на учебния материал е достатъчно, за да се подобри представянето на ученика с аутистични прояви?	31	51,7%	11	18,3%	18	30,0%
Смятате ли, че адаптирането на учебния материал трябва да се извършва с помощта на учениците?	35	58,3%	15	25,0%	10	16,7%
Смятате ли, че адаптирането на учебния материал трябва да се извършва с помощта на ученици с аутизъм?	30	50,0%	21	35,0%	9	15,0%

Според таблица 8 71.7% от учителите вярват, че е трудно да се адаптира учебния материал към нуждите на учениците, 68.3% смятат, че адаптираният учебен материал има положителен ефект върху учениците с аутистични прояви, 61.7% смятат, че адаптираните учебни материали по литература подобряват представянето на учениците с аутизъм, 60% смятат, че адаптираната учебна литература подобрява познавателните способности на учениците, 58.3% от учителите вярват, че адаптирането на учебния материал трябва да се извършва с помощта на учениците, 56.7% смятат, че адаптираните учебни материали подобряват като цяло представянето на учениците, 53.3% смятат, че адаптираните учебни материали могат да помогнат на учениците с аутизъм, 51.7% смятат, че адаптирането на учебния материал е достатъчно, за да се подобри представянето на ученика с аутистични прояви, 50% смятат, че съществуващите учебни материали могат да помогнат на учениците с аутизъм, 48.3% смятат, че но е трудно да се адаптира учебният материал към нуждите на учениците с аутизъм, 45% смятат, че адаптирането на учебния материал е достатъчно, за да подобри представянето на учениците, 43.3% смятат, че адаптираните учебни материали могат да помогнат на учениците като цяло и 41.7% смятат, че съществуващите учебни материали могат да помогнат на учениците като цяло.

3.6 ТЕОРЕТИЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКА РАМКА

В Гърция съвременната тенденция наложена в образованието, е „съвместното образование“, както се вижда от Закон 3561/2016 за „Определяне на процедура за разработване, изпълнение и оценка на програми за съвместно образование“.

Също така, в Европа насоките на Европейската агенция за развитие на образованието за хора със специални нужди, са за развитието на политиката за съвместно образование на учениците със специални образователни потребности в общообразователните училища.

С термина „inclusion“, който срещаме в чуждоезиковата библиография, имаме предвид всички усилия, насочени към съвместното съществуване и съвместното обучение на ученици със и без специални нужди в общообразователното училище. Горепосоченият термин бе предаден на гръцки език като „съвместно образование“ и се отнася до всички усилия, насочени към съвместно обучение на ученици със и без специални образователни потребности в еднаква училищна обстановка.

Интеграцията в училище на учениците от аутистичния спектър е предизвикателство за всички учители по общо и специално образование. Подкрепата на децата със специални образователни потребности (СОП) в рамките на общия клас е трудна задача, тъй като изисква поддържане на баланс между специалните образователни услуги, необходими на учениците със СОП, и условията за учене, които трябва да бъдат създадени за останалите ученици от общия клас.

Заключения

В това проучване работихме с 8 ученици с аутизъм в Гърция (7 момчета и 1 момиче), използвайки адаптиран учебен материал. Що се отнася до постигането на изследователските задачи, може да се каже следното. Проучването показва, че резултатите от представянето им в училище са се подобрили значително.

Методът на съвместното обучение проработи като модел за учениците, за да развият умения за съвместна работа. Ученикът с аутизъм и останалите ученици работиха в екип, активно участваха и си взаимодействаха помежду си. Всички ученици проявиха интерес към различния начин на преподаване. Това учебно предложение допълва традиционния начин на преподаване, правейки урока по литература по-интересен. Ролята на учителите беше ограничена до насочване, посредничество и насърчаване, докато учениците изиграха водеща роля в учебния процес. Установихме, че учителите могат да адаптират образователния материал към нуждите и интересите на децата и да използват подходящите методи и материали, които ще позволят на учениците да се справят с трудностите си. В съответствие и с прилагането на принципите на диференцираното преподаване бяха комбинирани различни образователни техники, които отговарят на когнитивните нужди и на различните индивидуални интереси на всеки ученик, за да се постигнат целите, поставени от Единния учебен план на Министерство на образованието. Алтернативният начин на обучение е насочен не само към ученика със аутизъм, но и към всички останали ученици.

Това е основният принос на това изследване, тъй като то идентифицира и потвърди метод, който може да се използва в други уроци за постигане на същите резултати. Адаптирането на учебния материал може да подобри изучаването на когнитивния предмет, който се преподава, както и представянето на учениците, като същевременно подобри социалното взаимодействие на учениците с аутизъм с другите ученици. Учудващо е, че подобренията, които бяха идентифицирани, не се отнасят само за учениците с аутизъм, а за всички.

Други приноси на проучването са:

- Установено е, че адаптираният образователен материал може да бъде много важен инструмент за подобряване на обучението на учениците с аутизъм.
- Беше установено, че преподаването с адаптиран образователен материал може да улесни резултатите от обучението на всички ученици.
- То показва начин, по който образователният материал може да бъде адаптиран.
- Установени са проблемите, пред които са изправени учителите, за да бъдат решени.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ ВЪВ ВРЪЗКА С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- 1.** Кючуки В. (2017). Адаптирани образователни литературни курсове за ученици с разстройство от аутистичния спектър в средното образование. В И. Кацилис, Международна конференция по образователни изследвания, Университет „Патра“, Гърция, 30 юни – 2 юли 2017г. (стр. 254-263). Университет „Патра“, ISBN: 978-618-83193-8-7
- 2.** Кючуки В. (2017). Обучение на ученици с дифузни разстройства в развитието на аутистичния спектър. В Ф. Юсиас (Ред.), 4^{та} Конференция "Нов педагог", Атина 1-2 април 2017 г. стр. 3096 - 3099. Атина, ISBN: 978-618-82301-2-5
- 3.** Кючуки В., Томоглу Е. (2018). Инклузия на литературен текст „Черната вълна“ от Луис Сепулведа. 2-ра Международна експериментална конференция по приложно преподаване, Драма 27-29 април 2018г, ISBN: 978-618-83652-9-2
- 4.** Кючуки В. (2018). сравнителна специална образователна система между Гърция и Италия “Педагогически опити”, том II, УИ “Неофит Рилски”, Благоевград
- 5.** Кючуки В. (2019). Индивидуална помощ за ученик с аутизъм (частен случай), “Педагогически опити”, “Неофит Рилски”, Благоевград